

prof. PŚ, dr hab. Małgorzata Dobrowolska
Politechnika Śląska w Gliwicach
Szkoła Biznesu
Wydział Organizacji i Zarządzania

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Grzyb, pt. *Specyfika funkcjonowania rodziny a problematyczne korzystanie z Internetu. Pośrednicząca rola strachu przed przeoczeniem.*

**Promotor: dr hab. Elżbieta Turska, prof. UŚ
Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Śląski**

Recenzja przygotowana w związku z uchwałą Rady Naukowej Instytutu Psychologii Wydziału Nauk Społecznych nr 04/10/2025 z dn. 21 października 2025, informującej o wyborze mojej osoby na recenzenta rozprawy doktorskiej Pani mgr Karoliny Grzyb w postępowaniu o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie psychologia.

Niniejsza ocena jest sporządzona zgodnie z wymogami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2021 poz. 478 z późn. zm.).

Recenzja rozprawy doktorskiej została wykonana według następujących kryteriów analizy:

- a. układ pracy, struktura podziału treści i spełnienie wymogów formalnych,
- b. uzasadnienie wyboru problematyki badawczej,
- c. ocena zawartości merytorycznej i wartości naukowej,
- d. przeprowadzone badania własne
- e. dobór i wykorzystanie źródeł naukowych
- f. implikacje praktyczne i wskazanie kierunków dalszych badań

Ad. A.

Rozprawa doktorska pt.: „Specyfika funkcjonowania rodziny a problematyczne korzystanie z Internetu. Pośrednicząca rola strachu przed przeoczeniem” mgr Karoliny Grzyb składa się z podzielonych tematycznie, ośmiu rozdziałów, których tytuły adekwatnie opisują zawartość i intencję Doktorantki, prezentującej poszczególne części, a także całość rozprawy doktorskiej.

Doktorantka w przedstawionej mi do zaopiniowania dysertacji skupia uwagę na problematycznym korzystaniu z Internetu w kontekście funkcjonowania rodziny oraz na indywidulanych uwarunkowaniach psychologicznych, przy tym starannie odnosi się do literatury przedmiotu, podkreślając znaczenie czynników rodzinnych w kształtowaniu zachowań młodych dorosłych w świecie cyfrowym, a konkretnie rolę mechanizmu psychologicznego FOMO - strachu przed przeoczeniem informacji,

wydarzeń czy interakcji, co stanowi szczególną, implikacyjną wartość przedstawionego materiału, w kontekście ówczesnej czwartej rewolucji przemysłowej, konsekwencji postępu technologicznego i społecznego oraz kluczowych transformacji, w których uwikłane są dziś „wszystkie” rodziny.

Wyniki wskazują na istotny związek między środowiskiem rodzinnym, indywidualnymi mechanizmami psychologicznymi, a zachowaniami online młodych dorosłych. Prężność rodzinna jako ochronny zasób młodego, dorosłego człowieka i bardzo popularne, z uwagi na zatrważające statystyki, zjawisko FOMO „jawią się” jako istotne predyktory problematycznego korzystania z Internetu. Bardzo jest mi również bliska, zaproponowana przez Doktorantkę formuła uwzględniania obu tych wymiarów w diagnostyce i działaniach profilaktycznych.

Rozprawa liczy 302 strony z aneksami. Struktura pracy doktorskiej jest spójna, nie budzi moich żadnych zastrzeżeń. W rozprawie doktorskiej poprawnie opisane są rysunki, tabele, wykresy i schematy. Język i styl rozprawy bez zastrzeżeń. Doktorantka zadbała również o poprawność gramatyczną i stylistyczną całości.

Właściwie rozplanowane są poszczególne części: wprowadzająca, tło teoretyczne, przegląd dotychczasowych badań i dyskusja wyników. W rozprawie doktorskiej zachowane są odpowiednie proporcje, a zagadnienia składające się na poszczególne rozdziały, zostały wybrane na podstawie literatury przedmiotu, dotychczas przeprowadzonych badań oraz przeglądu badań w kraju i za granicą.

Dyskusja wyników i prezentacja rezultatów nawiązują do implikacji praktycznych, a implikacje praktyczne stanowią klamrę dla wprowadzenia i analizy literatury przedmiotu. Doktorantka wskazała ograniczenia i kierunki dalszych badań.

Doktorantka korzysta, nad czym ubolewam, z literatury przedmiotu dotyczącego problematycznego korzystania z Internetu, w większości z opisów z zeszłej dekady, co przy ówczesnym rozmachu badań, może rodzić zarzut nieaktualnych już opisów rzeczywistości. W przyszłych rozważaniach rekomenduję wykorzystanie wyników badań z okresu po pandemii, który zmienił oblicze relacji człowiek – przemysłowy Internet rzeczy. Natomiast przy opisie pozostałych zmiennych korzysta z pozycji naukowych, ale również z podręczników, raportów, co czyni całość poprawnym opracowaniem.

Reasumując, zgodnie z przyjętym przeze mnie modelem recenzowania rozprawy doktorskiej, pierwszy podpunkt: układ pracy, strukturę podziału treści i spełnienie wymogów formalnych oceniam pozytywnie.

Ad. B.

Przedstawiana do recenzji dysertacja jest poświęcona ważnym i aktualnym problemom psychologicznym - problematycznego korzystania z Internetu. I chociaż problem ten znany jest od 3 dekad, bo o uzależnieniu mówiono już w latach 90., to w

dalszym ciągu, nie zagłębiając się w szczegóły, z uwagi na statystyki i twarde dane, stanowi potrzebny kierunek badań, gdzie eksploracja nieprawidłowo funkcjonujących rodzin, wskazywana jako kluczowy czynnik ryzyka, sprzyjający powstaniu nałogowego zachowania u młodych osób, ma ogromne znaczenie dla prewencji opisywanego zjawiska. Owe, kluczowe pytanie: w jaki sposób funkcjonowanie środowiska rodzinnego jest powiązane z problematycznym korzystaniem z Internetu jest i będzie aktualne zawsze w kontekście pokoleniowym, rodzeniu się coraz to „nowszych” pokoleń młodych dorosłych.

Owe charakterystyki nowych generacji odgrywają kluczową rolę w poszukiwaniu adekwatnych sposobów oddziaływania na młodego dorosłego i kształtowania jego szeroko rozumianego wzrostu, w tym modelowania postaw wobec całego życia. Tego wątku najbardziej mi zabrakło w recenzowanej dysertacji. Osobiście uważam, że należy uwzględnić specyfikę funkcjonowania młodych dorosłych, wybierając określony model rozumienia np. stosunek do pracy, do korzystania z Internetu, czy wartości.

Dla przykładu, pomijając kwestie sporne, które w mojej ocenie nie mają tu znaczenia, jak przedziały czasowe urodzeń czy nazewnictwo, czy typologie i podziały pokoleń, warto uwzględniać różnice indywidualne. Pokolenie Boomers’ów będzie charakteryzować podejście do realizacji siebie w rodzinie i korzystania z Internetu w formule ogólnej charakterystyki i metaforycznego ujęcia „work hard” (pracuj ciężko), pokolenie X czy Y „work smart” (pracuj mądrze), opisywane przez Doktorantkę pokolenie Z „work enough” (pracuj wystarczająco), pokolenie obecnych nastolatków, zwane pokoleniem Alpha „work meaningful” (pracuj sensownie), a „rodzące się” pokolenie Beta „work hybrid” (pracuj w formule, w której integralną częścią są nowe technologie - AI, przemysłowy Internet rzeczy).

Piszę o tym dlatego, że całość dysertacji jest w pełni poprawnym zbiorem parafraz i syntezy zgromadzonej literatury, stanowi rzetelne opracowanie przeglądu teoretycznego, wywodu empirycznego, ale jest zupełnie pozbawiona odważnych rozważań, własnych refleksji, wyjścia poza przyjęty schemat powściągliwych komentarzy i łączników pomiędzy poszczególnymi akapitami.

Jakkolwiek, założony przez Doktorantkę cel naukowy, którym jest poszerzenie obecnego stanu wiedzy o rolę określonych czynników, związanych z problematycznym korzystaniem z Internetu, został osiągnięty.

Głównym obszarem badawczym było poszukiwanie zależności pomiędzy specyfiką funkcjonowania rodziny a problematycznym korzystaniem z Internetu. Przywołane i przedstawione przez Doktorantkę badania, potwierdziły występowanie związku pomiędzy dysfunkcyjnym funkcjonowaniem środowiska rodzinnego i nadmiernym korzystaniem z Internetu.

W pełni przekonujące jest uzasadnienie wyboru problematyki rozprawy doktorskiej z uwagi na wykonany przez Doktorantkę przegląd teoretyczny i dotychczasowych badań.

Reasumując oceniam pozytywnie punkt b - wybór problematyki rozprawy doktorskiej zarówno w kontekście teoretycznym, jaki i wynikających implikacji praktycznych dla praktyki psychologicznej.

Ad. C.

Część teoretyczną dysertacji również oceniam pozytywnie.

W części teoretycznej pracy przedstawiono kontekst społeczno-kulturowy problematycznego korzystania z Internetu, definicje i modele teoretyczne tego zjawiska oraz dotychczasowe ustalenia badawcze, dotyczące jego korelatów. Szczególną uwagę poświęcono rodzinie jako systemowi, którego funkcjonowanie ujmowane w kategoriach prężności rodzinnej, może pełnić funkcję czynnika ochronnego lub ryzyka w odniesieniu do problemów związanych z użytkowaniem Internetu. W tym celu wykorzystano koncepcję prężności rodzinnej, obejmującą sześć wymiarów: komunikację i rozwiązywanie problemów, wykorzystywanie zasobów społecznych i ekonomicznych, pozytywne nastawienie, duchowość rodzinną, spójność rodzinną oraz nadawanie znaczenia przeciwnościom.

Recenzowana dysertacja jest udaną próbą wskazania różnorodności przedmiotu rozważań.

Doktorantka poddała rzetelnej analizie, zgodnie ze strukturą spisu treści następujące zagadnienia. W rozdziale pierwszym opisała znaczenie Internetu we współczesnym świecie, dualistyczny charakter Internetu, funkcjonalne i dysfunkcjonalne korzystanie z Internetu – ujęcia definicyjne, kryteria diagnostyczne problematycznego korzystania z Internetu, przegląd narzędzi do oceny zjawiska problematycznego korzystania z Internetu, zagraniczne narzędzia do badania problematycznego korzystania z Internetu i uzależnienia od niego, a także krajowe propozycje do oceny problematycznego korzystania z Internetu i uzależnienia od niego.

W rozdziale drugim opisała problematyczne korzystanie z Internetu jako zjawisko społeczne i wyzwanie w badaniach naukowych, skalę korzystania z Internetu w Polsce, etiologiczne modele problematycznego korzystania z Internetu, model poznawczo-behawioralny, model neuropsychologiczny, teorię kompensacji, czynniki sytuacyjne i środowiskowe, a także opisała środowisko rodzinne w kontekście problematycznego korzystania z Internetu.

W rozdziale trzecim skoncentrowała się na rodzinie jako uniwersalnym środowisku rozwoju człowieka, poddała analizie pojęcie rodziny, środowiska rodzinnego jako jednego z ważniejszych czynników oddziałujących na funkcjonowanie młodych dorosłych, nawiązała do zagadnień przemiany rodziny, metod badawczych stosowanych w badaniach nad rodziną, dokonała także przeglądu wybranych narzędzi badawczych stosowanych w ocenie funkcjonowania rodziny.

Rozdział czwarty zadedykowała koncepcji prężności rodzinnej, genezie pojęcia, przedstawiła koncepcję prężności rodzinnej w ujęciu Walsh, wielopoziomowy model procesów, opisała prężność rodzinną w badaniach naukowych oraz polską adaptację Resilience Assessment Scale (FRAS).

Rozdział piąty stanowi opis zmiennej FOMO - strachu przed przeoczeniem, Doktorantka dokonała charakterystyki zjawiska, zaprezentowała problematyczne korzystanie z Internetu i FOMO w badaniach naukowych oraz skale tego zjawiska w Polsce, całość zakończyła opisem wzajemnych zależności zmiennych - funkcjonowania środowiska rodzinnego, problematycznego korzystanie z Internetu i strachu przed przeoczeniem.

Ad. D.

Również część empiryczną oceniam pozytywnie. Podjęta próba odpowiedzi na pytania badawcze, udana. Praca doktorska mieści się w obszarze dyscypliny psychologia, a postawiony problem badawczy wskazany przez Doktorantkę został określony prawidłowo.

Celem podjętych badań jest określenie zależności pomiędzy specyfiką funkcjonowania rodziny, analizowaną w kontekście cechy, jaką jest prężność rodziny, a problematycznym korzystaniem z Internetu. W przeprowadzonych badaniach uwzględniono próbę badawczą pochodzącą z populacji ogólnej. Diagnoza rodziny obejmuje prężność rodziny, na którą składają się następujące procesy: rodzinna komunikacja i rozwiązywanie problemów, wykorzystanie społecznych i ekonomicznych zasobów, pozytywne nastawienie, duchowość rodzinna, spójność rodzinna, nadawanie znaczenia przeciwnościom. Diagnoza problematycznego używania Internetu obejmuje zachowania, myśli i uczucia związane z korzystaniem z Internetu. Celem badań jest także identyfikacja pośredniczącej roli strachu przed przeoczeniem (FOMO) w związku pomiędzy specyfiką funkcjonowania rodziny a problematycznym używaniem Internetu. W analizach uwzględnione zostały ponadto odpowiedzi respondentów na pytania autorskiej ankiety, dotyczące zarówno korzystania z Internetu, jak i środowiska rodzinnego.

Cześć empiryczną rozprawy zaczyna szósty rozdział, w którym Doktorantka opisuje metodologię badań własnych, w tym podstawowe pojęcia, założenia i procedurę badawczą. Poprawnie zadaje pytania badawcze, konstruuje hipotezy, wskazuje metody i narzędzia badawcze, opisuje dobór próby badawczej. W siódmym rozdziale, również empirycznym, prezentuje wyniki badań własnych, w tym statystyki opisowe i zależności między zmiennymi. Kończy rozdział weryfikacją hipotez badawczych i podsumowaniem wyników. W rozdziale ósmym przedstawia interpretację uzyskanych wyników, ograniczenia i kierunki dalszych badań, wskazuje praktyczne implikacje dla uzyskanych wyników.

W części empirycznej zaprezentowano wyniki badań przeprowadzonych na grupie 505 młodych dorosłych w wieku 18-25 lat. Zastosowano zestaw standaryzowanych narzędzi psychometrycznych, w tym: Skalę Prężności Rodzinnej (FRAS-PL), Test Problematicznego Używania Internetu (TPUI) oraz Skalę FOMO, a także dwie autorskie ankiety: dotyczące korzystania z Internetu i środowiska rodzinnego. Badania miały charakter ilościowy i obejmowały analizy opisowe, korelacyjne, regresję liniową oraz model mediacyjny z wykorzystaniem rozszerzenia PROCESS A. Hayesa.

Wyniki potwierdziły istnienie istotnych zależności między prężnością rodziny a problematycznym korzystaniem z Internetu. Doktorantka opisała, że ogólny poziom prężności rodzinnej okazał się ujemnie powiązany z problematycznym korzystaniem z Internetu, co jej zdaniem, wskazuje na rolę rodziny jako zasobu chroniącego. Spośród poszczególnych wymiarów prężności szczególnie istotne znaczenie miały, co podkreśla Doktorantka: pozytywne nastawienie, spójność rodzinna oraz umiejętność nadawania znaczenia przeciwnościom. Zaskakującym dla Doktorantki rezultatem była dodatnia korelacja pomiędzy duchowością rodzinną a problematycznym korzystaniem z Internetu, co wyjaśnia wielowymiarowością i potencjalnie ambiwalentnym charakterem tej zmiennej.

Analiza mediacyjna, którą przeprowadziła, wykazała, że FOMO pełni rolę mediatora w relacji pomiędzy prężnością rodziny a problematycznym korzystaniem z Internetu. Doktorantka wyjaśnia, że niższy poziom prężności rodzinnej sprzyja wyższemu nasileniu FOMO, które z kolei prowadzi do większego problematycznego korzystania z Internetu. Efekt mediacji był istotny statystycznie i potwierdza znaczenie procesów psychologicznych związanych z lękiem przed przeoczeniem w mechanizmach prowadzących do nadmiernego użytkowania Internetu.

W pracy uwzględniono także analizy eksploracyjne dotyczące wzorców korzystania z Internetu w codziennych i społecznych kontekstach. Wyniki te wskazały, że osoby o wyższym poziomie problematycznego korzystania z Internetu i wyższym nasileniu FOMO częściej korzystają z Internetu w sytuacjach wymagających uwagi, a także wykazują bardziej nasilone negatywne reakcje emocjonalne i somatyczne w sytuacji braku dostępu do sieci.

Całość uzyskanych wyników wskazuje na istotny związek między środowiskiem rodzinnym, indywidualnymi mechanizmami psychologicznymi, a zachowaniami online młodych dorosłych. Prężność rodzinna i FOMO jawią się jako istotne predyktory problematycznego korzystania z Internetu, a uwzględnienie obu tych wymiarów w diagnostyce i działaniach profilaktycznych może zwiększyć ich skuteczność.

Doktorantka poprawnie zorganizowała proces badawczy, prawidłowo dobierając narzędzia badawcze, określając prawidłowo etapy, a także podjęte zadania.

Doktorantka wykazała się wymaganą umiejętnością prowadzenia analizy naukowej, projektowania i przeprowadzenia badań własnych oraz wnikliwością dociekań teoretycznych, jak i rzetelnością w całym procesie prowadzenia prac badawczych i interpretacji wyników wraz ze wskazaniem praktycznego ich wykorzystania.

Uzyskane przez Doktoranta wyniki badań potwierdzają znaczenie prężności rodziny dla funkcjonowania jednostki w kontekście korzystania z Internetu. Zaobserwowano istotną, choć słabą, ujemną korelację pomiędzy poziomem prężności rodzinnej a problematycznym korzystaniem z Internetu. Analiza mediacyjna wskazała, że strach przed przeoczeniem (FOMO) pełni funkcję mediatora w relacji pomiędzy prężnością rodziny a problematycznym korzystaniem z Internetu. Niższy poziom prężności rodzinnej wiąże się z wyższym poziomem FOMO, co z kolei przekłada się na nasilone ryzykowne korzystanie z Internetu.

W świetle przeprowadzonych badań Doktorantka dochodzi do wniosku, że problematyczne korzystanie z Internetu nie jest jedynie kwestią indywidualnych wyborów, lecz wynika ze złożonej sieci uwarunkowań obejmujących zarówno cechy jednostki, jak i jakość jej środowiska rodzinnego. Prężność rodziny, postawy i struktura systemu rodzinnego oraz mechanizmy psychologiczne, takie jak strach przed przeoczeniem (FOMO), współkształtują sposób, w jaki młodzi dorośli funkcjonują w sieci i reagują na ograniczony dostęp do niej.

Ad. E.

Praca jest starannie zredagowana i edycyjnie poprawna w prezentowaniu spisu wykorzystanej literatury. Doktorantka prawidłowo wprowadza odniesienia do literatury przedmiotu, cytacje, poprawnie korzysta z cudzych utworów.

Doktorantka korzysta z odwołania do literatury przedmiotu, wykorzystując zarówno publikacje należące do tzw. kluczowych pozycji w dyscyplinie psychologia, jak i raporty z badań, korzysta również podręczników, przewodników, dokumentów tematycznych, dostępnych na stronach internetowych, co czyni całość poprawnym opracowaniem.

Zarówno ilość, sposób doboru i struktura podziału potwierdzają umiejętność prowadzenia kwerendy literaturowej, dogłębnej analizy przedmiotu rozprawy doktorskiej. Doktorantka nie uwzględniła jednak źródeł z ostatniego czasookresu - roku, w którym datuje się złożenie finalnej wersji rozprawy doktorskiej. Oceniam również słabiej zbiory opracowań Doktorantki z ostatnich 5 lat.

Ad. F.

Dysertacja stanowi przykład poprawnego opisu przeprowadzonego dochodzenia również w kwestii implikacji praktycznych, prezentując propozycje

udoskonalen. Doktorantka wskazała kierunki rozwoju działań podkreślając rolę zasobów rodzinnych w adaptacyjnym radzeniu sobie z wyzwaniami współczesności.

Dysertacja poświęcona jest aktualnej i ważnej w dyscyplinie problematyce, o istotnych walorach poznawczych, ma również znaczenie poznawcze dla stykowych dyscyplin naukowych.

Praca świadczy o osiągnięciu przez Doktorantkę wymaganego poziomu dojrzałości metodologicznej.

Jak podkreśla Doktorantka, z perspektywy teoretycznej, niniejsza praca wnosi wkład w rozwój badań nad uwarunkowaniami problematycznego korzystania z Internetu, łącząc perspektywę psychologii rodziny z koncepcjami dotyczącymi nowych technologii. Sformułowane wnioski wskazują, że działania profilaktyczne i terapeutyczne powinny uwzględniać nie tylko edukację cyfrową, ale także wsparcie dla rodzin w budowaniu spójności, adaptacyjności i pozytywnego nastawienia, które mogą stanowić istotną ochronę przed rozwojem problematycznych zachowań związanych z korzystaniem z Internetu.

Recenzowana rozprawa została przygotowana zgodnie z wymogami formalnymi stawianymi dysertacjom na stopień doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia.

Konkluzja

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska magister Karoliny Grzyb, pt. „Specyfika funkcjonowania rodziny a problematyczne korzystanie z Internetu. Pośrednicząca rola strachu przed przeoczeniem”, promotor: dr hab. Elżbieta Turska, prof. UŚ spełnia warunki określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2021 poz. 478 z późn. zm.) tj. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie psychologia, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wnoszę zatem o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Gliwice, 29.12.2025

Małgorzata Dobrowolska